

УДК 347.61/64

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАЙНОВИХ ВІДНОСИН ПОДРУЖЖЯ ЗА ШЛЮБНИМ ДОГОВОРОМ

FEATURES CONTRACTUAL REGULATION OF PROPERTY RELATIONS OF SPOUSES MARRIAGE CONTRACT

Хобор Р.Б.,
аспірант

*Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України*

У статті розглянуто особливості договірної регуляції майнових відносин подружжя. Запропоновано редагувати ст. 93 СК України шляхом розкриття змісту майнових відносин подружжя, зазначивши, що шлюбним договором можуть бути врегульовані майнові відносини подружжя – відносини подружжя, що стосуються їхнього майна. Обґрунтовано, що тварини, на яких поширено режим речі, можуть бути предметом шлюбного договору, на відміну від підприємства як єдиного майнового комплексу, яке через те, що є нерухомістю, не може бути включено до умов шлюбного договору як об'єкт майнових відносин подружжя. Зроблено висновок, що цивільне законодавство допускає можливість укладення шлюбного договору щодо окремих частин підприємства як єдиного майнового комплексу, але не щодо цілого підприємства, яке є складною річчю. Єдиною умовою укладення такого шлюбного договору є те, що частини підприємства як майнового комплексу повинні використовуватись за призначенням, тобто для здійснення підприємницької діяльності.

Ключові слова: шлюбний договір, подружжя, майнові відносини, об'єкт договірної регуляції, майно, гроші, цінні папери, підприємство, тварини.

В статье рассмотрены особенности договорного регулирования имущественных отношений супругов. Предложено изменить ст. 93 СК Украины путем раскрытия содержания имущественных отношений супругов, отметив, что брачным договором могут быть урегулированы имущественные отношения супругов – отношения супругов, касающиеся их имущества. Обосновано, что животные, на которых распространено режим вещей, могут быть предметом брачного договора, в отличие от предприятия как единого имущественного комплекса, которое является недвижимостью и не может быть включено в условия брачного договора как объект имущественных отношений супругов. Сделан вывод, что гражданское законодательство допускает возможность заключения брачного договора по отдельным частям предприятия как единого имущественного комплекса, но не по целому предприятию, которое является сложной вещью.

Ключевые слова: брачный договор, супруги, имущественные отношения, объект договорного регулирования, имущество, деньги, ценные бумаги, предприятие, животные.

The article deals with the features of contractual regulation of property relations of spouses. The author proposes to edit article 93 of the Family Code of Ukraine by disclosure of the contents of property relations of spouses, noting that a marriage contract can regulate property relations of spouses – relations between spouses concerning their property. It's proved that animals on which the mode of a thing is spread may be the subject of a marriage contract as opposed to the enterprise as a unified property complex, which is due to the fact that it is a real estate can not be included in the terms of the marriage contract as an object of property relations of spouses. It is concluded that civil legislation admits the possibility of concluding a marriage contract concerning certain parts of an enterprise as a unified property complex, but not concerning the whole enterprise, which is a difficult thing. The only condition for concluding such a marriage contract is that the parts of the enterprise as a property complex should be used for its intended purpose – for entrepreneurial activity.

Key words: marriage contract, spouses, property relations, object of contractual regulation, property, money, securities, enterprise, animals.

Постановка завдання. Розглядаючи проблематику договірної регулювання майнових відносин подружжя, в межах цієї статті окремо акцентуємо увагу на таких правових категоріях, як відносини і майно, оскільки згідно з ч. 1, 2 ст. 93 СК України шлюбним договором регулюються майнові відносини між подружжям, визначаються їхні майнові права та обов'язки, зокрема і як батьків.

Аналізуючи майнові відносини подружжя, акцентуватимемо основну увагу тільки на частині суспільних відносин, а саме на відносинах подружжя, пов'язаних з їхнім майном. Щоправда, не на всіх відносинах, що стосуються майна подружжя, а лише на тих, які регулюються чи можуть бути врегульовані за допомогою шлюбного договору.

Стандослідження. Теоретичною основою даного дослідження є праці вчених-цивілістів в області цивільно-правових зобов'язань: А.Б. Гриняка, А.С. Довгерта, І.В. Жилінкова, В.І. Кисіля, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця, Р.А. Майданик, З.В. Ромовської, В.І. Труби, Є.О. Харитонова, Я.М. Шевченко та інших вчених. Серед нових робіт у сфері шлюбних договорів необхідно відзначити праці Т.О. Ариванюк, Г.А. Гаро, Л.В. Липець, Я.В. Новохатського, О.С. Олійник та інших.

Мета статті – виявлення особливостей договірної регулювання майнових відносин подружжя за шлюбним договором і вдосконалення на цій основі механізму правового регулювання досліджуваних правовідносин у сімейному законодавстві України.

Виклад основного матеріалу. Майнові правовідносини подружжя – це передбачені нормами права зв'язки між чоловіком і дружиною, що виникають у процесі здійснення ними прав та обов'язків щодо їхнього майна. Із наведеного також випливає, що майнові правовідносини подружжя утворені з таких елементів, як об'єкт, суб'єкт і зміст правовідносин. Якщо основними суб'єктами майнових відносин подружжя є чоловік і дружина, то їх об'єктом є майно. Однак якщо зміст поняття подружжя зрозумілий, склад сторін-учасниць договірної регулювання майнових відносин подружжя – теж (ними є чоловік і дружина), то неповністю вирішеним на законодавчому рівні залишається питання: що включає в себе об'єкт майнових відносин подружжя?

Здавалося б, відповідь на це запитання закріплено в ч. 1 ст. 190 ЦК України, за якою майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Тобто, як зазначає з цього приводу С.І. Шимон, термін «майно» є настільки широким за змістом, що практично охоплює всі об'єкти цивільних прав, які мають вартісний характер; загалом їх можливо віднести до однієї з двох груп: а) речі; б) майнові права [1, с. 133]. Як вбачається з вищезазначеного, наведена в ст. 190 ЦК України дефініція є неповною – наведений перелік матеріальних об'єктів, що визнані законодавцем як майно, вимагає з'ясування змісту зазначених видів майна. Тобто в ЦК України законодавець допустив логічну помилку, яка полягає у визначенні змісту чи суті невідомого терміна за допомогою іншого невідомого слова чи словосполу-

чення. Хоча в ст. 179 ЦК України цей недолік частково усунуто шляхом визначення поняття «річ» як предмета матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки. Однак і така дефініція речі не є повною, адже невідомо, які саме права й обов'язки є цивільними, а які мають іншу галузеву належність. Хоча зрозуміло, що цивільними правами й обов'язками є ті права й обов'язки, що передбачені актами цивільного законодавства, однак вони, беручи до уваги диспозитивність цивільно-правових відносин і свободу договору, є невичерпними. Тому доцільно визначити групу прав і обов'язків, які підпадають під регулювання актами цивільного законодавства і можуть бути набуті подружжям, а також стосуються майна подружжя.

Отже, виходячи із загальноприйнятого розуміння змісту правовідносин, третій елемент правовідносин – зміст майнових правовідносин подружжя – становлять права й обов'язки чоловіка і дружини щодо їхнього майна. Як вбачається зі змісту ч. 2 ст. 190 ЦК України, майнові права є неспоживною річчю і визнаються речовими правами. Тобто законодавець вдався до застосування правової фікції – визнання (оголошення) неіснуючого факту існуючим. Натомість із аналізу змісту ст. 93 СК України вбачається, що законодавець розмежує майнові відносини і майнові права й обов'язки, тим самим не звужуючи майнові відносини подружжя до майнових прав і обов'язків. Тобто за ЦК України майнові права й обов'язки є складовими поняття «майно», а за СК України – ні. Зважаючи на це, доцільно було б редагувати ст. 93 СК України шляхом розкриття змісту майнових відносин подружжя, зазначивши, що шлюбним договором можуть бути врегульовані майнові відносини подружжя – відносини подружжя, що стосуються їхнього майна. Оскільки визначення майна міститься в ЦК України, воно не потребуватиме уточнень, що стосуються майнових прав і обов'язків подружжя.

Водночас варто звернути увагу на законодавчі обмеження щодо видів майна, яке може бути предметом шлюбного договору, тобто предметом договірної регулювання майнових відносин подружжя. Зокрема, відповідно до ч. 5 ст. 93 ЦК України за шлюбним договором не може передаватися у власність одному з подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації. Тобто не всяке майно може бути предметом шлюбного договору.

Так, право власності та інші речові права на нерухомі речі, обтяження цих прав, їх виникнення, перехід і припинення відповідно до ч. 1 ст. 182 ЦК України підлягають державній реєстрації. Тому об'єкти, зазначені в ст. 181 ЦК України, законодавцем зарезоновано зазначити в шлюбному договорі як об'єкти майнових відносин подружжя. Водночас наведений у ч. 1 ст. 181 ЦК України перелік нерухомих речей не є чітко визначеним, тому під час укладення шлюбного договору має бути з'ясовано, чи не належить зазначене подружжям у шлюбному договорі майно до нерухомого.

Разом із тим перелік таких об'єктів матеріального світу доволі широкий, оскільки особливими видами

майна є тварини, підприємство як єдиний майновий комплекс, гроші, корпоративні права, майнові права інтелектуальної власності і цінні папери. Зокрема, ст. 180 ЦК України передбачено, що тварини є особливим об'єктом цивільних прав. На них поширюється правовий режим речі, крім випадків, встановлених законом. Наприклад, тварини, занесені до Червоної книги України (рідкісні тварини, тварини, популяції яких мають незначний чи особливий ареал, або тварини, які перебувають на грані вимирання, зникнення тощо), можуть бути предметом цивільного обороту лише у випадках та порядку, встановлених законом.

Натомість відповідно до ч. 3 ст. 191 ЦК України підприємство як єдиний майновий комплекс є нерухомістю. Причому права на земельну ділянку та інші об'єкти нерухомого майна, що входять до складу єдиного майнового комплексу підприємства, підлягають державній реєстрації в органах, що здійснюють державну реєстрацію прав на нерухоме майно [2, с. 4]. Тобто і тварини, і підприємство як єдиний майновий комплекс є своєрідним майном, що підпадає під загальну класифікацію речей. Інакше кажучи, правова фікція, згідно з якою тварини і підприємство є майном (реччю), означає, що на них поширюється правовий режим (встановлені законом правила) для певного виду речей. Так, виходячи зі змісту ч. 3 ст. 191 ЦК України, підприємство є нерухомою реччю. Натомість для тварин законодавець такого застереження не передбачив. Тому тільки на основі аналізу норм ЦК України можемо дійти висновку, що тварини є рухомою реччю, оскільки вони відповідають ознаці, зазначеній у ч. 2 ст. 181 ЦК України, а саме через те, що тварини можуть вільно переміщуватись у просторі.

З огляду на це тварини, на яких поширено режим речі, можуть бути предметом шлюбного договору, на відміну від підприємства як єдиного майнового комплексу, яке через те, що є нерухомістю, не може бути включено до умов шлюбного договору як об'єкт майнових відносин подружжя. Разом із тим таке обмеження стосується підприємства як єдиного майнового комплексу, а не всіх частин, які його утворюють (ч. 2 ст. 191 ЦК). Зокрема, із аналізу положень ст. 188, ч. 2 ст. 191 ЦК України доходимо висновку, що підприємство як єдиний майновий комплекс є складною реччю, тому щодо нього можна вчиняти різні правочини. Не буде в такому випадку винятком і шлюбний договір. Так, відповідно до ч. 1 ст. 188 ЦК України, якщо кілька речей утворюють єдине ціле, що дає змогу використовувати його за призначенням, вони вважаються однією реччю (складна річ). Водночас відповідно до ч. 2 ст. 191 ЦК України до складу підприємства, як єдиного майнового комплексу, входять усі види майна, призначені для його діяльності, включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги, борги, а також право на торговельну марку або інше позначення та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом.

Натомість у ч. 2 ст. 188 ЦК України зазначається, що правочин, вчинений щодо складної речі, поширюється на всі її складові частини, якщо інше не встановлено договором. Зважаючи на це, можемо зробити висновок, що цивільне законодавство допускає можливість укладення шлюбного договору щодо окремих частин підприємства як єдиного майнового комплексу, але не щодо цілого підприємства, яке є складною реччю. Єдиною умовою укладення такого шлюбного договору є те, що частини підприємства як майнового комплексу повинні використовуватись за призначенням, тобто для здійснення підприємницької діяльності (ч. 1 ст. 191 ЦК України).

Як видається, таке жорстке обмеження і прискіпливе регулювання зумовлено тим, що за допомогою шлюбного договору подружжя регулюють свої майнові відносини, переважно на випадок розлучення і поділу майна, але вони не мають завдавати шкоду чи перешкоджати підприємництву в Україні. Інакше кажучи, підприємницька діяльність одного з подружжя не може бути залежною від майнових відносин подружжя і міцності шлюбу. Разом із тим встановлення заборони регулювати за допомогою шлюбного договору майнові відносини подружжя щодо всього нерухомого майна, на нашу думку, є помилкою. Зокрема, це стосується такого нерухомого майна, як житло.

Відповідно до ст. 379 ЦК України житлом фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше жиле приміщення, призначені та придатні для постійного або тимчасового проживання в них. Згідно з нормами гл. 28 ЦК України житло може бути об'єктом права власності. А згідно з класифікацією речей житло є рухомою реччю, тому права на нього підлягають державній реєстрації. Загалом же під житлом у судовій практиці європейських держав визнаються місця, де особа постійно проживає, незалежно від форми чи підстави такого проживання, в тому числі – облаштоване особою помешкання, навіть якщо таке облаштування здійснено з порушенням національного законодавства [3, с. 39]; місця, призначені для тимчасового проживання, а саме дачний будинок [4, с. 118], або місця, де проводять відпустку, гуртожитки та інші місця тривалого проживання [5, с. 30]. Тобто, як вбачається з вищенаведеного, Європейський Суд із прав людини виходить із розуміння житла як життєвого простору, а не майна (речі).

Натомість у вітчизняній судовій практиці не визнаються житлом і самостійним об'єктом цивільних прав частина кімнати або неізольована кімната (суміжна або прохідна), а також житлове приміщення, яке, хоч і є ізольованим, але за розміром менше встановленого для надання одній особі. Зокрема, Городоцький районний суд Львівської області дійшов висновку, що квартира складається із двох житлових кімнат площею 27,8 кв. м, кухні та вигод, зальна площа – 44,2 кв. м, на праві власності від 08.11.2007 р., належить Особі 1. У ньому проживають позивачка з малолітнім сином, а відповідач – зареєстрований, але в ньому не проживає [6]. Із таким підходом судів не можемо повністю погодитися, адже суди безпід-

ставно поширюють режим житлових приміщень на нежитлові (допоміжні). Однак погоджуємося з тим, що необхідно встановлювати придатність житла для проживання, що намагався зробити суд [7, с. 20].

Отже, виходячи зі змісту ч. 5 ст. 93 СК України, житло не може бути предметом шлюбного договору. Однак, укладаючи шлюбний договір, сторони мають свій інтерес, сподіваються на певні вигоди, що полягають у поліпшенні майнового становища хоча б однієї зі сторін шлюбного договору, зокрема і житлових. Причому найбільш вигідним варіантом буде можливість набуття хоча б частки в праві спільної часткової власності на житло одним із подружжя. Водночас сьогодні законодавець забороняє таку можливість, що обмежує можливість подружжя змінювати законний правовий режим подружнього майна. А це, своєю чергою, відштовхує подружжя від укладення шлюбного договору, оскільки метою укладення шлюбного договору є не тільки зміна законного режиму майна подружжя, а й набуття нового майна і поліпшення свого матеріального становища. Тому, на нашу думку, на сьогодні назріла нагальна потреба в редагуванні ч. 5 ст. 93 СК України, в дозволі за шлюбним договором передавати одним із подружжя іншому у власність нерухоме майно, але з умовою. Зокрема, застереження мають стосуватись випадків вільного цивільного обігу майна і непогіршення майнового становища особи, яка передає право власності на нерухоме майно. Інакше кажучи, якщо нерухоме майно обмежено в цивільному обігу чи вилучено з нього, передача права власності на майно створить перешкоди для здійснення певного виду діяльності, зокрема підприємницької, то передача права власності на нерухоме майно за шлюбним договором не допускається. Другим варіантом корегування існуючої сьогодні заборони є можливість закріплення в ч. 5 ст. 93 СК України переліку нерухомого майна, що підлягає державній реєстрації, але може бути передане у власність іншому з подружжя за шлюбним договором. Зазначене нами щодо житла як нерухомого майна, яке може бути об'єктом права власності, безпосередньо стосується і земельної ділянки. Тому пропонуємо зміст ч. 5 ст. 93 СК України викласти в такій редакції: *«За шлюбним договором може передаватися у власність одному з подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації, якщо інше не встановлено законом»*. Як видається, такий підхід не зможе вберегти сторін шлюбного договору від недобросовісності одного з подружжя, але змусить більш уважно ставитись до умов шлюбного договору під час його укладення.

Крім розглянутих видів майна, які згідно із сімейним законодавством не можуть бути предметом шлюбного договору, зупинимося на тих речах, що можуть бути об'єктом майнових відносин подружжя. Звісно, логічно припустити, що предметом договірної регулювання майнових відносин подружжя може бути майно, яке не охоплюється обмеженням, встановленим ч. 5 ст. 93 СК України. Згідно зі ст. 93 СК України за шлюбним договором подружжя може врегулювати свої майнові відносини, які стосуються рухомих

речей, тобто об'єктів матеріального світу, які можна вільно переміщувати в просторі без їх знецінення та зміни їх призначення, і майнових прав, на які поширюється правовий режим неспоживних речей – речей, призначених для неодноразового використання, які зберігають при цьому свій первісний вигляд протягом тривалого часу. Серед рухомих речей можемо згадати також гроші, цінні папери, транспортні засоби, речі домашнього вжитку тощо. Водночас найбільшу увагу під час укладення шлюбного договору сторони зосереджують саме на грошах, зокрема у вигляді доходів від підприємницької чи трудової діяльності, дивідендів, використання прав інтелектуальної власності; цінних паперах, валютних цінностях, коштовностях (дорогоцінному камінні чи дорогоцінних металах) тощо, оскільки саме вони забезпечують благополуччя і соціальну стабільність подружжя і їхньої сім'ї.

Отже, згідно зі ст. 192 ЦК України гроші є законним платіжним засобом на території України. Вони перебувають в обігу у вигляді валют різного номіналу. Причому на території України можна використовувати як законний платіжний засіб грошову одиницю – гривню, так і іноземну валюту. Проте іноземну валюту можна використовувати в Україні у випадках і в порядку, встановлених законом.

У цивілістиці переважають два підходи до розуміння правової природи грошей як об'єктів: 1) формалістичний підхід, за яким грошима визнаються виключно готівкові (банкноти і монети) як вид речей, які є єдиним законним засобом платежу. Натомість не вважаються грошима «грошові суми», «грошові кошти», в тому числі на рахунках і вкладах, бо вони не свідчать про речову природу грошей; 2) економічний підхід, за яким грошима визнаються і готівкові, і безготівкові кошти; причому останні прирівнюються до кредитних залишків рахунків клієнтури в банках, документованої інформації (інформаційних ресурсів), змістом яких є безумовні зобов'язання банку, що є обов'язковими до прийняття за номінальною вартістю у всіх видах платежів; а безготівкові розрахунки вважаються рухом документованої інформації про платежі [8].

У цивілістиці обґрунтовується кілька поглядів на юридичну природу грошей шляхом: а) ототожнення їх з речами [9, с. 27]; б) відокремлення грошей як окремої категорії в системі об'єктів цивільних прав [10, с. 72]; в) розуміння зобов'язального характеру грошей: гроші є безумовними зобов'язаннями Національного банку [11, с. 36].

Саме у вигляді грошей подружжя отримує заробітну плату, доходи від підприємницької діяльності, доходи від здійснення прав інтелектуальної власності, дивіденди, утримує свою сім'ю, сплачує аліменти, повертає свої борги тощо. Тому подружжю під час укладення шлюбного договору особливу увагу слід зосереджувати саме на такому виді майна, як гроші. Водночас не меншу увагу подружжя приділяє цінним паперам, точніше, майновим правам, які можуть бути передані за ними.

Без сумніву, в сучасному суспільстві оборот майнових прав є не менш поширеним, аніж обіг речей.

Із цієї точки зору нашу увагу привертають, насамперед, цінні папери, частка (пай) у статутному капіталі товариства. Відповідно до ч. 1 ст. 194 ЦК України цінним папером є документ установлені форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам.

Як із цього приводу зазначається в юридичній літературі, дане законодавче визначення сформоване на основі наукових осмислень цього явища в класичному вигляді – документарних цінних паперів. Тут на перше місце виступає документ, що дозволяє виділяти ці правовідносини в окремий вид. Поняття майнових прав є універсальним, такі суб'єктивні права присутні практично в усіх інститутах цивільного права і окремо визначеного місця саме як права (а не об'єкти) не мають. Але при цьому і документарні, і бездокументарні цінні папери є способами фіксації майнових прав, що означає, що обидва явища наділені спільними рисами, а властивості майнових прав дозволяють їх закріплювати в різних формах цінних паперів [1, с. 336].

Висновки. Законодавство про цінні папери передбачає різні класифікації цінних паперів, умови

і правила їх набуття, користування ними, передання прав за ними тощо. Так, загалом на основі аналізу законодавства про цінні папери можемо виділити такі групи цінних паперів, правами за якими можуть володіти сторони шлюбного договору: 1) пайові цінні папери (акції, інвестиційні сертифікати, сертифікати ФОН); 2) боргові цінні папери (облігації підприємств, державні облігації України, облігації місцевих позик, казначейські зобов'язання України, ощадні (депозитні) сертифікати, векселі); 3) іпотечні цінні папери (іпотечні облігації, іпотечні сертифікати, заставні); 4) приватизаційні цінні папери (приватизаційні чеки, приватизаційні сертифікати); 5) товаророзпорядчі цінні папери (коносамент, просте складське свідоцтво, подвійне складське свідоцтво).

Однак, незважаючи на різноманітність цінних паперів, під час укладення шлюбного договору сторони можуть домовитися тільки щодо можливості користуватись частиною прав за певним видом цінних паперів. Причому переважно це стосується отримання дивідендів за акціями. Зважаючи на це, можемо визначити, що цінний папір може посвідчувати: а) право на частку в статутному (складеному) капіталі, інвестиційному фонді; б) право вимоги про сплату коштів, передання майна; в) право розпорядження майном (товаром); г) право на придбання майна (товару); г) право на придбання чи продаж майна (товару).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шимон С.І. Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин / С.І. Шимон. – К. : Юрінком Інтер, 2014. – С. 133, 336.
2. Єрмоленко В. Майновий комплекс підприємства як об'єкт правовідносин / В. Єрмоленко // Підприємство, господарство і право. – 2004. – № 12. – С. 4.
3. Гом'єн Д. Короткий путівник по Європейській конвенції з прав людини / Д. Гом'єн; [перекл. з англ. Т. Іваненко та О. Павличенка]. – Львів : Кальварія, 1998. – С. 39.
4. Європейський суд з прав людини. Справа «Юдженія Мішелідоу, Міхаель Тимвіос та Дімейдс проти Туреччини» // Юридичний журнал. – 2003. – № 12. – С. 118.
5. Килкэли Урсула. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод. Статья 8. Право на уважение частной и семейной жизни, жилища и корреспонденции: прецеденты и комментарии // У. Килкэли, Е.А. Чефранова. – М. : Российская академия правосудия, 2001. – С. 30.
6. Цивільна справа № 441/1299/13-ц 2/441/582/2013 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32838778>.
7. Гриняк О.Б. Право спільної власності подружжя на житло за законодавством України : дис. ... канд. юрид. наук / О.Б. Гриняк. – К., 2015. – С. 20.
8. Шастин Д.Ю. Проблемы правового понятия денег / Д.Ю. Шастин // Юридический сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uristy.ucoz.ru/publ/9-l-0-347>.
9. Лунц Л.А. Деньги и денежные обязательства в гражданском праве / Л.А. Лунц. – 2-е изд., испр. – М. : Статут, 2004. – С. 27.
10. Витрянский В. Проценты по денежному обязательству как форма ответственности / В. Витрянский // Хозяйство и право. – 1997. – № 8. – С. 72.
11. Карагусов Ф.С. Ценные бумаги и деньги в системе объектов гражданских прав : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03 / Ф.С. Карагусов. – Алматы, 2002. – С. 36.